

Repertoriul jurisprudenței

HOTĂRÂREA CURȚII (Camera a cincea)

15 aprilie 2021 *

„Trimitere preliminară – Mediu – Articolele 16 și 17 din Carta drepturilor fundamentale a Uniunii Europene – Principiile securității juridice și protecției încrederii legitime – Tratatul privind Carta energiei – Articolul 10 – Aplicabilitate – Directiva 2009/28/CE – Articolul 3 alineatul (3) litera (a) – Promovarea utilizării energiei din surse regenerabile – Producerea de energie electrică în instalații solare fotovoltaice – Modificare a unei scheme de sprijin”

În cauzele conexe C-798/18 și C-799/18,

având ca obiect două cereri de decizie preliminară formulate în temeiul articolului 267 TFUE de Tribunale amministrativo regionale per il Lazio (Tribunalul Administrativ Regional din Lazio, Italia), prin deciziile din 28 septembrie 2018, primite de Curte la 17 decembrie 2018, în procedurile

Federazione nazionale delle imprese elettrotecniche ed elettroniche (Anie) și alții (C-798/18),

Athesia Energy Srl și alții (C-799/18)

împotriva

Ministero dello Sviluppo economico,

Gestore dei servizi energetici (GSE) SpA,

cu participarea:

Elettricità Futura Unione delle imprese elettriche italiane,

Confederazione generale dell'agricoltura italiana – Confagricoltura,

CURTEA (Camera a cincea),

compusă din domnul E. Regan, președinte de cameră, și domnii M. Ilešič, E. Juhász, C. Lycourgos și I. Jarukaitis (raportor), judecători,

avocat general: domnul H. Saugmandsgaard Øe,

grefier: domnul A. Calot Escobar,

având în vedere procedura scrisă,

* Limba de procedură: italiana.

luând în considerare observațiile prezentate:

- pentru Federazione nazionale delle imprese elettrotecniche ed elettroniche (Anie) și alții, de V. Onida, C. Montella și B. Randazzo, avvocati;
- pentru Elettricità Futura Unione delle imprese elettriche italiane și Confederazione generale dell'agricoltura italiana – Confagricoltura, de V. Onida și B. Randazzo, avvocati;
- pentru guvernul italian, de G. Palmieri, în calitate de agent, asistată de F. Varrone și G. Aiello, avvocati dello Stato;
- pentru guvernul ceh, de M. Smolek și J. Vlácil, în calitate de agenți;
- pentru guvernul german, de S. Eisenberg și D. Klebs, în calitate de agenți;
- pentru guvernul elen, de K. Boskovits, S. Charitaki și A. Magrippi, în calitate de agenți;
- pentru guvernul spaniol, de S. Centeno Huerta, J. Ruiz Sánchez și A. Rubio González, în calitate de agenți;
- pentru Comisia Europeană, de O. Beynet, K. Talabér-Ritz, Y. Marinova, G. Gattinara și T. Maxian Rusche, în calitate de agenți,

după ascultarea concluziilor avocatului general în ședința din 29 octombrie 2020,

pronunță prezenta

Hotărâre

- 1 Cererile de decizie preliminară privesc interpretarea articolului 216 alineatul (2) TFUE coroborat cu Tratatul privind Carta energiei, aprobat în numele Comunității Europene a Cărbunelui și Oțelului, al Comunității Europene și al Comunității Europene a Energiei Atomice prin Decizia 98/181/CE, CECO, Euratom a Consiliului și a Comisiei din 23 septembrie 1997 privind încheierea de către Comunitățile Europene a Tratatului privind Carta energiei și a Protocolului la Carta energiei privind eficiența energetică și aspectele conexe referitoare la mediu (JO 1998, L 69, p. 1, Ediție specială, 12/vol. 1, p. 253, denumită în continuare „Carta energiei”), a articolelor 16 și 17 din Carta drepturilor fundamentale a Uniunii Europene (denumită în continuare „carta”) și a Directivei 2009/28/CE a Parlamentului European și a Consiliului din 23 aprilie 2009 privind promovarea utilizării energiei din surse regenerabile, de modificare și ulterior de abrogare a Directivelor 2001/77/CE și 2003/30/CE (JO 2009, L 140, p. 16), interpretată în lumina principiilor securității juridice, protecției încrederii legitime, cooperării loiale și efectului util.
- 2 Aceste cereri au fost formulate în cadrul unor litigii între, în cauza C-798/18, Federazione Nazionale delle imprese elettrotecniche ed elettroniche (Anie) (Federația Națională a Întreprinderilor Electrotehnice și Electrice), precum și 159 de întreprinderi producătoare de energie electrică în instalații fotovoltaice și, în cauza C-799/18, Athesia Energy Srl, precum și alte 15 întreprinderi care își desfășoară activitatea în același sector, pe de o parte, și Ministero dello Sviluppo economico (Ministerul Dezvoltării Economice, Italia) și Gestore dei servizi energetici (GSE) SpA, pe de altă parte, în legătură cu anularea unor decrete de punere în aplicare a unor dispoziții legislative naționale care prevăd o revizuire a tarifelor de stimulare a producerii de energie electrică în instalații fotovoltaice și a modalităților de plată aferente acestora.

Cadrul juridic

Dreptul internațional

- 3 Articolul 10 din Carta energiei, intitulat „Promovarea, protecția și tratamentul investițiilor”, prevede la alineatul (1):

„Fiecare parte contractantă încurajează și creează, în conformitate cu dispozițiile prezentului tratat, condiții de stabilitate, echitate, favorabile și transparente pentru realizarea de investiții în regiune de către investitorii celorlalte părți contractante. Aceste condiții includ angajamentul de a acorda, în orice moment, investitorilor altor părți contractante un tratament loial și echitabil. Aceste investiții beneficiază, de asemenea, de cea mai constantă protecție și securitate și nicio altă parte contractantă nu va împiedica, în niciun mod, prin măsuri nerezonabile sau discriminatorii, gestionarea, menținerea, folosirea, beneficierea de sau lichidarea acestora. [...]”

Dreptul Uniunii

- 4 Considerentele (14) și (25) ale Directivei 2009/28 au următorul cuprins:

„(14) Principalul scop al obiectivelor naționale obligatorii este acela de a oferi securitate investitorilor și de a încuraja dezvoltarea continuă a tehnologiilor generatoare de energie provenind din toate tipurile de surse regenerabile. [...]”

[...]

(25) Statele membre dețin potențiale diferite de energie regenerabilă și gestionează diferite scheme de sprijin la nivel național pentru energia din surse regenerabile. [...] În vederea unei funcționări corespunzătoare a schemelor naționale de sprijin este vital ca statele membre să poată controla efectul și costurile schemelor naționale de sprijin proprii în conformitate cu potențialele diferite pe care le dețin. O modalitate importantă de atingere a obiectivului prezentei directive este garantarea funcționării adecvate a schemelor naționale de sprijin, în temeiul Directivei 2001/77/CE [a Parlamentului European și a Consiliului din 27 septembrie 2001 privind promovarea electricității produse din surse de energie regenerabile pe piața internă a electricității (JO 2001, L 283, p. 33, Ediție specială, 12/vol. 2, p. 36)], pentru a păstra încrederea investitorilor și pentru a permite statelor membre să conceapă măsuri naționale eficiente pentru respectarea obiectivelor. [...]”

- 5 Articolul 1 din Directiva 2009/28, intitulat „Obiectul și domeniul de aplicare”, prevede:

„Prezenta directivă stabilește un cadru comun pentru promovarea energiei din surse regenerabile. Aceasta stabilește obiective naționale obligatorii privind ponderea globală a energiei din surse regenerabile în cadrul consumului final brut de energie și ponderea energiei din surse regenerabile utilizată în transporturi. [...]”

- 6 Articolul 3 din această directivă, intitulat „Obiective naționale globale obligatorii și măsuri privind utilizarea energiei din surse regenerabile”, prevede:

„(1) Fiecare stat membru se asigură că ponderea energiei obținute din surse regenerabile [...] în cadrul consumului final brut de energie în 2020 reprezintă cel puțin obiectivul său național global pentru ponderea de energie obținută din surse regenerabile în anul respectiv, conform celor prevăzute în coloana a treia din tabelul de la anexa I partea A. [...]”

(2) Statele membre introduc măsuri destinate în mod efectiv să asigure că ponderea de energie din surse regenerabile este egală sau mai mare decât se arată în traiectoria orientativă stabilită în anexa I partea B.

(3) În vederea îndeplinirii obiectivelor stabilite la alineatele (1) și (2) din prezentul articol statele membre pot aplica printre altele următoarele măsuri:

(a) scheme de sprijin;

[...]”

Dreptul italian

7 Articolul 7 din decreto legislativo n. 387 – Attuazione della direttiva 2001/77/CE relativa alla promozione dell’energia elettrica prodotta da fonti energetiche rinnovabili nel mercato interno dell’elettricità (Decreto legislativo nr. 387 de punere în aplicare a Directivei 2001/77/CE privind promovarea energiei electrice produse din surse de energie regenerabile pe piața internă a energiei electrice) din 29 decembrie 2003 (supliment ordinar la GURI nr. 25 din 31 ianuarie 2004, p. 5, denumit în continuare „Decreto legislativo nr. 387/2003”) prevedea:

„1. În termen de șase luni de la data intrării în vigoare a prezentului decret, ministro delle Attività produttive [ministrul activităților productive], împreună cu ministro dell’Ambiente e della Tutela del territorio [ministrul mediului și protecției teritoriului], în acord cu Conferenza unificata [Conferința unificată], adoptă unul sau mai multe decrete prin care sunt definite criteriile pentru stimularea producției de energie electrică din energia solară.

2. Fără costuri pentru bugetul de stat și în conformitate cu legislația comunitară în vigoare, criteriile menționate la alineatul 1:

a) stabilesc condițiile care trebuie îndeplinite de entități pentru a putea beneficia de măsura de stimulare;

[...]

d) stabilesc modalitățile de determinare a quantumului stimulentului. În ceea ce privește energia electrică produsă prin conversia fotovoltaică a energiei solare, acestea prevăd un tarif de stimulare specific, într-un quantum descrescător și cu o durată care să permită garantarea unei remunerații echitabile a costurilor de investiție și de exploatare;

e) stabilesc un obiectiv de putere nominală care urmează a fi instalat;

f) stabilesc de asemenea limita maximă a puterii electrice cumulate a tuturor instalațiilor care pot beneficia de stimulent;

[...]”

8 Articolul 24 din decreto legislativo n. 28 – Attuazione della direttiva 2009/28/CE sulla promozione dell’uso dell’energia da fonti rinnovabili, recante modifica e successiva abrogazione delle direttive 2001/77/CE e 2003/30/CE (Decreto legislativo nr. 28 de transpunere a Directivei 2009/28/CE privind promovarea utilizării energiei din surse regenerabile, de modificare și ulterior de abrogare a

Directivelor 2001/77/CE și 2003/30/CE) din 3 martie 2011 (supliment ordinar la GURI nr. 71 din 28 martie 2011, p. 1, denumit în continuare „Decretul legislativ nr. 28/2011”), intitulat „Mecanisme de stimulare”, prevedea:

„1. Producerea de energie electrică în instalații alimentate din surse regenerabile și puse în funcțiune după 31 decembrie 2012 beneficiază de o stimulare prin instrumentele și pe baza criteriilor generale prevăzute la alineatul 2 [...]

2. Producerea de energie electrică în instalațiile menționate la alineatul 1 beneficiază de măsuri de stimulare pe baza următoarelor criterii generale:

- a) stimulentele are drept scop garantarea unei remunerații echitabile a costurilor de investiție și de exploatare;
- b) durata dreptului la stimulente este egală cu durata de viață utilă medie convențională a tipului de instalații în cauză și începe să curgă de la data punerii în funcțiune a acestor instalații;
- c) stimulentele nu variază pe toată durata dreptului și poate ține seama de valoarea economică a energiei produse;
- d) stimulentele sunt acordate prin intermediul unor contracte de drept privat încheiate între GSE și entitatea responsabilă cu instalațiile, pe baza unui contract-tip definit de Autoritate per l'energia elettrica e il gas [Autoritatea pentru Energie Electrică și Gaz] [...]

[...]”

9 Potrivit articolului 25 din acest decret legislativ:

„1. Producția de energie electrică în instalațiile care utilizează surse regenerabile și care au fost puse în funcțiune cel târziu la 31 decembrie 2012 este încurajată prin mecanismele existente la data intrării în vigoare a prezentului decret [...]

[...]

10. [...] [S]timularea producției de energie electrică în instalații solare fotovoltaice care sunt puse în funcțiune după [31 mai 2011] este reglementată prin decret al ministrului dezvoltării economice, care trebuie adoptat până la 30 aprilie 2011 în cooperare cu ministro dell'Ambiente e della Tutela del [territorio e del] Mare [ministrul mediului și protecției teritoriului și a mării], după consultarea Conferinței unificate prevăzute la articolul 8 din decreto legislativo n. 281 (Decretul legislativ nr. 281) din 28 august 1997, pe baza următoarelor principii:

- a) stabilirea unei limite anuale de putere electrică cumulată a instalațiilor fotovoltaice eligibile pentru tarifele de stimulare;
- b) stabilirea tarifelor de stimulare ținând seama de reducerea costurilor tehnologiilor și ale instalațiilor, precum și de măsurile de stimulare aplicate în statele membre [...];
- c) prevederea unor tarife de stimulare și a unor cote diferențiate, ținând seama de natura locului de amplasare a instalațiilor;
- d) aplicarea dispozițiilor articolului 7 din Decretul legislativ nr. 387/2003 [...] în măsura în care sunt compatibile cu prezentul alineat.”

10 Articolul 26 din decreto-legge n. 91 – Disposizioni urgenti per il settore agricolo, la tutela ambientale e l'efficientamento energetico dell'edilizia scolastica e universitaria, il rilancio e lo sviluppo delle imprese, il contenimento dei costi gravanti sulle tariffe elettriche, nonché per la definizione immediata di adempimenti derivanti dalla normativa europea (Decretul-lege nr. 91 privind dispoziții urgente pentru sectorul agricol, protecția mediului și eficiența energetică a clădirilor școlare și universitare, relansarea și dezvoltarea întreprinderilor, limitarea costurilor care influențează tarifele electrice, precum și pentru definirea imediată a formalităților care derivă din reglementarea europeană) din 24 iunie 2014 (GURI nr. 144 din 24 iunie 2014), aprobat cu modificări prin Legea nr. 116 din 11 august 2014 (supliment ordinar la GURI nr. 192 din 20 august 2014) (denumit în continuare „Decretul-lege nr. 91/2014”), prevede:

„1. În scopul de a optimiza gestionarea termenelor de colectare și de aplicare a stimulentei și de a facilita o mai bună sustenabilitate în politica de sprijinire a energiei regenerabile, stimulentele pentru energia electrică produsă în instalații solare fotovoltaice, recunoscute în temeiul articolului 7 din Decretul legislativ [nr. 387/2003] și al articolului 25 alineatul 10 din Decretul legislativ [nr. 28/2011], sunt acordate potrivit modalităților prevăzute de prezentul articol.

2. Începând cu al doilea semestru [al anului] 2014, [GSE] aplică stimulentele prevăzute la alineatul 1, potrivit unor rate lunare constante, în cuantum de 90 % din capacitatea de producție medie anuală estimată a fiecărei instalații în anul calendaristic de producție și efectuează decontul, în funcție de producția efectivă, înainte de data de 30 iunie a anului următor. Modalitățile operaționale sunt definite de GSE în 15 zile de la publicarea prezentului decret și sunt aprobate prin decret al ministrului dezvoltării economice.

3. Începând cu 1 ianuarie 2015, tariful de stimulare pentru energia produsă de instalațiile cu o putere nominală mai mare de 200 kW se adaptează, la alegerea operatorului, pe baza uneia dintre următoarele opțiuni, care trebuie comunicată GSE până la 30 noiembrie 2014:

- a) tariful se aplică pentru o perioadă de 24 de ani, începând de la data intrării în funcțiune a instalațiilor, și, ulterior, se recalculează în funcție de procentul de reducere indicat în tabelul din anexa 2 la prezentul decret;
- b) fără a aduce atingere perioadei de aplicare de 20 de ani, tariful se adaptează prin prevederea unei prime perioade în care se poate beneficia de un stimulent redus în raport cu cel actual și a unei a doua perioade în care se poate beneficia de un stimulent majorat în aceeași măsură. Procentele de adaptare se stabilesc prin decret al ministrului dezvoltării economice, după consultarea Autorității pentru energia electrică, gazele și sistemul idric [Autoritatea pentru Energie Electrică, Gaz și Sistemul de Apă], care trebuie adoptat până la 1 octombrie 2014, astfel încât să permită, în cazul aderării tuturor celor care au drept de opțiune, o economie de cel puțin 600 de milioane de euro pe an în perioada 2015-2019, comparativ cu tarifele aplicate potrivit prevederilor actuale;
- c) fără a aduce atingere perioadei de aplicare de 20 de ani, tariful se reduce cu o cotă procentuală din stimulentele recunoscute la data intrării în vigoare a prezentului decret, pentru partea rămasă din perioada de aplicare a stimulentei, după cum urmează:
 - 1) 6 % pentru instalațiile cu o putere nominală mai mare de 200 kW și mai mică de 500 kW;
 - 2) 7 % pentru instalațiile cu o putere nominală mai mare de 500 kW și mai mică de 900 kW;
 - 3) 8 % pentru instalațiile cu o putere nominală mai mare de 900 kW.

În lipsa unei comunicări din partea operatorului, GSE aplică opțiunea de la litera c).

[...]

5. Beneficiarul tarifului de stimulare prevăzut la alineatele 3 și 4 are posibilitatea de a avea acces la finanțări bancare într-un quantum maxim echivalent cu diferența dintre stimulentele deja obținute la 31 decembrie 2014 și stimulentele adaptate în sensul alineatelor 3 și 4. Astfel de finanțări pot beneficia, în mod cumulativ sau alternativ, în temeiul unor convenții ad-hoc cu sistemul bancar, de provizioane specifice sau de garanții acordate de Cassa Depositi e Prestiti SpA [...]"

Litigiile principale și întrebarea preliminară

- 11 Anie reprezintă întreprinderile care desfășoară, în Italia, o activitate având ca obiect producția de bunuri și/sau de servicii în sectorul electrotehnic și electronic sau în sectoare conexe. Aceasta este o „federație de prim nivel”, în cadrul căreia sunt reunite asociații sectoriale, printre care figurează asociația Anie Energie Rinnovabili, care are ca obiectiv protecția industriei din sectorul energiei regenerabile. Ceilalți reclamanți din litigiile principale sunt societăți și întreprinzători individuali, proprietari și responsabili ai uneia sau mai multor instalații fotovoltaice cu o putere mai mare de 200 kW, situate în diferite localități de pe teritoriul italian, care au încheiat cu GSE convenții cu o durată de 20 de ani, calificate drept contracte de drept privat în sensul dreptului italian, pentru a fi admise să beneficieze de tariful de stimulare pentru producerea de energie electrică prin conversie fotovoltaică. Acești reclamanți beneficiau astfel de măsurile de stimulare prevăzute la articolul 7 din Decretul legislativ nr. 387/2003 și la articolul 25 din Decretul legislativ nr. 28/2011. GSE este o societate publică controlată integral de Ministero dell'Economia e delle Finanze (Ministerul Economiei și Finanțelor, Italia) și căreia îi sunt atribuite numeroase funcții de natură publică în sectorul energiei.
- 12 Regimul italian de stimulare a producției de energie electrică în instalații fotovoltaice a fost modificat prin articolul 26 din Decretul-lege nr. 91/2014, pus în aplicare prin decrete ministeriale din 16 și din 17 octombrie 2014, a căror anulare o solicită reclamanții din litigiile principale la Tribunale amministrativo regionale per il Lazio (Tribunalul Administrativ Regional din Lazio, Italia).
- 13 Instanța de trimitere arată în esență că articolul 26 din Decretul-lege nr. 91/2014 a prevăzut o reorganizare a stimulentele pentru instalațiile cu o putere mai mare de 200 kW pentru a optimiza gestionarea termenelor de colectare și de aplicare a stimulentele, precum și pentru a favoriza o politică mai durabilă de sprijinire a energiilor regenerabile. Aceasta arată de asemenea că, în temeiul dispoziției respective, legiuitorul italian a impus operatorilor din sectorul în cauză trecerea la un sistem tarifar diferit în funcție de una dintre opțiunile prevăzute la alineatul 3 al dispoziției menționate. Fiecare dintre aceste opțiuni ar afecta incontestabil în mod negativ situația operatorilor menționați, astfel cum este stabilită în convențiile de stimulare încheiate între aceștia și GSE, prin introducerea unor elemente noi în aceste convenții, în ceea ce privește durata sau quantumul tarifelor de stimulare.
- 14 În special, instanța de trimitere arată că, potrivit articolului 26 din Decretul-lege nr. 91/2014, pentru al doilea semestru al anului 2014, tarifele de stimulare trebuiau să fie plătite sub formă de rate lunare constante în quantum de 90 % din capacitatea de producție medie anuală estimată a fiecărei instalații în anul calendaristic de producție, efectuând apoi decontul în funcție de producția efectivă. Astfel, această dispoziție a modificat condițiile contractuale în vigoare, înlocuind criteriul „producției efective” cu cel al „capacității de producție medii anuale”, fără a lua în considerare faptul că beneficiarii stimulentele în cauză au avut acces la schema de sprijin în condiții diferite.
- 15 Reclamanții din litigiile principale susțin în fața instanței menționate că decretele ministeriale din 16 și din 17 octombrie 2014 au afectat negativ relații în curs, supuse deja deciziilor respective de admitere la beneficiul tarifelor de stimulare și convențiilor încheiate în consecință cu GSE, și au adus o atingere gravă încrederii lor legitime. Aceștia invocă de asemenea o încălcare a principiului securității juridice și a Directivei 2009/28, în măsura în care articolul 26 din Decretul-lege nr. 91/2014 a introdus în mod retroactiv măsuri de stimulare mai puțin favorabile, susceptibile să bulverseze condițiile inițiale de

investiții deja realizate, și ar trebui, prin urmare, să rămână neaplicat, ca fiind contrar dreptului primar și derivat al Uniunii. Ministerul Dezvoltării Economice solicită respingerea acțiunilor îndreptate împotriva acestor decrete ministeriale.

- 16 Instanța de trimitere arată că litigiile principale fac parte dintr-un vast contencios în cadrul căruia întreprinderi care se află în situații similare celei a reclamantilor din litigiile principale au ridicat aceleași probleme precum cele care se invocă în cauzele principale. Astfel, instanța de trimitere a sesizat Corte costituzionale (Curtea Constituțională, Italia) cu chestiunea constituționalității articolului 26 alineatul 3 din Decretul-lege nr. 91/2014. Prin hotărârea din 24 ianuarie 2017, Corte costituzionale (Curtea Constituțională) a statuat că această dispoziție nu este contrară Constituției italiene. Ea a constatat că dispoziția menționată constituie o intervenție care răspunde unui interes public în ceea ce privește asigurarea unui echilibru just între interesele opuse în cauză, în scopul de a concilia politica de sprijinire a producției de energie din surse regenerabile cu o sustenabilitate sporită a costurilor corelative suportate de utilizatorii finali de energie electrică. Aceasta a statuat, în plus, că modificarea schemei de stimulare în discuție în litigiile principale nu a fost imprevizibilă și nici neașteptată, astfel încât un operator economic prudent și avizat ar fi putut ține seama de posibila evoluție legislativă, având în vedere caracterul temporar și muabil al schemelor de sprijin.
- 17 Instanța de trimitere consideră însă că hotărârea menționată a Corte costituzionale (Curtea Constituțională) nu s-a pronunțat asupra unor aspecte relevante pentru soluționarea litigiilor principale și că trebuie să se adreseze Curții o întrebare preliminară pentru a stabili dacă legiuitorului național îi este permis, în temeiul dreptului Uniunii, să intervină într-un mod care afectează în mod defavorabil nu numai regimul general de stimulare, aplicabil întreprinderilor din sectorul în cauză, ci și convențiile care au fost încheiate individual de aceste întreprinderi cu o societate publică, în speță GSE, pentru stabilirea unor măsuri concrete de stimulare pentru o perioadă de 20 de ani.
- 18 Aceasta ridică în special problema dacă dispozițiile naționale în cauză sunt compatibile cu principiile generale ale securității juridice și protecției încrederii legitime, în măsura în care intervenția legislativă în discuție în litigiile principale a modificat în mod unilateral condițiile juridice în temeiul cărora reclamantii din litigiile principale și-au desfășurat activitatea economică, și aceasta în lipsa unor împrejurări excepționale care ar justifica o astfel de modificare. Pentru aceleași motive, aceasta are de asemenea îndoieli cu privire la compatibilitatea respectivelor dispoziții cu articolele 16 și 17 din cartă, care vizează libertatea de a desfășura o activitate comercială și, respectiv, dreptul de proprietate, precum și cu articolul 10 din Carta energiei.
- 19 În plus, potrivit instanței de trimitere, dispozițiile naționale în cauză ar putea fi contrare articolului 3 alineatul (3) litera (a) din Directiva 2009/28, întrucât pot afecta în mod negativ schemele de sprijin pentru producerea de energie electrică în instalațiile fotovoltaice, care ar trebui, în temeiul acestei directive, să fie stabile și constante. Dispozițiile menționate ar putea de asemenea să aducă atingere obiectivelor politicii energetice, în sensul directivei menționate.
- 20 În aceste condiții, Tribunale amministrativo regionale per il Lazio (Tribunalul Administrativ Regional din Lazio) a hotărât să suspende judecarea cauzei și să adreseze Curții, în fiecare dintre cauzele conexate, următoarea întrebare preliminară:

„Dreptul [Uniunii] se opune aplicării unei dispoziții naționale precum cea prevăzută la articolul 26 alineatele 2 și 3 din [Decretul-lege nr. 91/2014], care reduce sau întârzie în mod semnificativ plata stimulentei deja acordate prin lege și stabilite în temeiul unor convenții speciale încheiate de producătorii de energie electrică produsă prin conversie fotovoltaică cu [GSE], societate publică având această misiune?

În special, această dispoziție națională este compatibilă cu principiile generale ale dreptului [Uniunii] privind protecția încrederii legitime, securitatea juridică, cooperarea loială și efectul util, cu articolele 16 și 17 din [cartă], cu Directiva [2009/28] și cu reglementarea privind schemele de sprijin prevăzută de aceasta, precum și cu articolul 216 alineatul (2) TFUE, în special în raport cu [Carta energiei]?”

- 21 Prin Decizia președintelui Curții din 5 februarie 2019, cauzele C-798/18 și C-799/18 au fost conexate pentru buna desfășurare a procedurii scrise și orale, precum și în vederea pronunțării hotărârii.

Cu privire la întrebarea preliminară

- 22 Prin intermediul întrebării formulate, instanța de trimitere solicită în esență să se stabilească dacă articolul 3 alineatul (3) litera (a) din Directiva 2009/28 și articolele 16 și 17 din cartă, interpretate în lumina principiilor securității juridice și protecției încrederii legitime, precum și articolul 10 din Carta energiei trebuie interpretate în sensul că se opun unei reglementări naționale care prevede reducerea sau amânarea plății stimulentei pentru energia produsă în instalațiile solare fotovoltaice acordate anterior prin decizii administrative și confirmate prin convenții ad-hoc încheiate între operatorii acestor instalații și o societate publică.
- 23 Această instanță arată că articolul 26 din Decretul-lege nr. 91/2014 a adaptat stimulentele pentru instalațiile cu o putere mai mare de 200 kW, acordate în temeiul articolului 7 din Decretul legislativ nr. 387/2003 sau al articolului 25 din Decretul legislativ nr. 28/2011, pentru a optimiza gestionarea termenelor de colectare și de plată a stimulentei și pentru a favoriza o politică mai durabilă de sprijinire a energiilor regenerabile. Articolul 26 a prevăzut astfel, la alineatul (2), că, începând cu al doilea semestru al anului 2014, tarifele de stimulare trebuie să fie plătite sub formă de rate lunare constante în cuantum de 90 % din capacitatea de producție medie anuală estimată a fiecărei instalații în anul calendaristic de producție, efectuând ulterior decontul în funcție de producția efectivă. Acesta a stabilit, în plus, trecerea la un sistem tarifar diferit în funcție de una dintre opțiunile menționate la alineatul (3) al acestuia, și anume extinderea duratei stimulentei, care este prelungită la 24 de ani, cu o reducere proporțională a plăților anuale cu un procentaj determinat, reducerea cuantumurilor pentru perioada 2015-2019, compensată printr-o creștere pentru perioada ulterioară, sau o reducere a tarifului cu un procentaj care trebuie stabilit în raport cu puterea nominală a instalațiilor.
- 24 Instanța de trimitere consideră că articolul 26 menționat ar putea fi contrar dreptului Uniunii, întrucât a redus tarifele și a modificat modalitățile de plată a stimulentei deja acordate în temeiul articolului 7 din Decretul legislativ nr. 387/2003, precum și al articolului 25 alineatul (10) din Decretul legislativ nr. 28/2011 și confirmate prin intermediul unor convenții încheiate individual de GSE cu operatorii instalațiilor fotovoltaice, care indică tarifele de stimulare concrete și modalitățile specifice de plată a acestora pentru o perioadă de 20 de ani.
- 25 În această privință, în ceea ce privește, în primul rând, Directiva 2009/28, pe care regimul de stimulare în discuție în litigiile principale urmărește să o pună în aplicare, aceasta are ca obiect, după cum reiese din cuprinsul articolului 1, definirea unui cadru comun pentru promovarea producției de energie din surse regenerabile, stabilind printre altele obiective naționale obligatorii privind ponderea energiei din surse regenerabile în cadrul consumului final brut de energie.
- 26 Articolul 3 alineatul (3) litera (a) din Directiva 2009/28 prevede că statele membre pot printre altele să aplice scheme de sprijin în vederea îndeplinirii obiectivelor stabilite la articolul 3 alineatele (1) și (2) din această directivă, potrivit cărora, pe de o parte, fiecare stat membru se asigură că ponderea energiei obținute din surse regenerabile în cadrul consumului final brut de energie în 2020 reprezintă cel puțin obiectivul său național global, astfel cum se prevede în partea A din anexa I la directiva menționată, și,

pe de altă parte, statele membre introduc măsuri destinate în mod efectiv să asigure că ponderea lor de energie din astfel de surse este egală sau mai mare decât se arată în traiectoria orientativă stabilită în partea B din anexa I la aceeași directivă.

- 27 În plus, potrivit considerentului (25) al Directivei 2009/28, „[s]tatele membre dețin potențiale diferite de energie regenerabilă” și este vital ca acestea să poată controla efectul și costurile schemelor naționale de sprijin proprii în conformitate cu potențialele diferite pe care le dețin, în vederea unei funcționări corespunzătoare a schemelor naționale de sprijin.
- 28 Astfel cum reiese chiar din modul de redactare a articolului 3 alineatul (3) litera (a) din Directiva 2009/28 și în special din termenul „pot”, statele membre nu sunt nicidecum obligate, în vederea promovării utilizării energiei din surse regenerabile, să adopte scheme de sprijin. Ele dispun astfel de o marjă de apreciere în privința măsurilor pe care le consideră adecvate pentru îndeplinirea obiectivelor naționale globale obligatorii stabilite la articolul 3 alineatele (1) și (2) din directiva menționată coroborat cu anexa I la aceasta. O astfel de marjă de apreciere implică faptul că statele membre sunt libere să adopte, să modifice sau să elimine scheme de sprijin, cu condiția, printre altele, ca aceste obiective să fie îndeplinite (Hotărârea din 11 iulie 2019, Agrenergy și Fusignano Due, C-180/18, C-286/18 și C-287/18, EU:C:2019:605, punctul 27).
- 29 Pe de altă parte, trebuie subliniat că, după cum rezultă dintr-o jurisprudență constantă, atunci când statele membre adoptă, astfel, măsuri prin care pun în aplicare dreptul Uniunii, ele trebuie să respecte principiile generale ale acestui drept, printre care se numără în special principiile securității juridice și protecției încrederii legitime (a se vedea în acest sens Hotărârea din 11 iulie 2019, Agrenergy și Fusignano Due, C-180/18, C-286/18 și C-287/18, EU:C:2019:605, punctul 28, precum și jurisprudența citată).
- 30 Rezultă că articolul 3 alineatul (3) litera (a) din Directiva 2009/28 nu se opune unei reglementări naționale precum articolul 26 alineatele 2 și 3 din Decretul-lege nr. 91/2014, care modifică o schemă de sprijin prin reducerea tarifelor și modifică modalitățile de plată a stimulentei pentru producția de energie electrică în instalațiile fotovoltaice, în măsura în care aceasta respectă principiile menționate.
- 31 În ceea ce privește, în al doilea rând, articolele 16 și 17 din cartă, este necesar să se arate că, astfel cum reiese din titlurile și din conținuturile fiecăruia, Decretul legislativ nr. 387/2003 pune în aplicare Directiva 2001/77, iar Decretul legislativ nr. 28/2011 transpune în dreptul italian Directiva 2009/28, care a abrogat această primă directivă. Rezultă că dispozițiile acestor decrete legislative pun în aplicare dreptul Uniunii în sensul articolului 51 alineatul (1) din cartă, astfel încât aceasta este aplicabilă litigiilor principale. În consecință, gradul de protecție a drepturilor fundamentale prevăzut de cartă trebuie să fie atins în momentul efectuării unei astfel de transpuneri, fără a se ține seama de marja de apreciere de care dispun statele membre în cadrul transpunerii (a se vedea în acest sens Hotărârea din 29 iulie 2019, Pelham și alții, C-476/17, EU:C:2019:624, punctul 79).
- 32 În ceea ce privește, în primul rând, articolul 17 din cartă, acesta prevede, la alineatul (1), că orice persoană are dreptul de a deține în proprietate, de a folosi, de a dispune și de a lăsa moștenire bunurile pe care le-a dobândit în mod legal și nimeni nu poate fi lipsit de bunurile sale decât pentru o cauză de utilitate publică, în cazurile și condițiile prevăzute de lege și în schimbul unei despăgubiri juste acordate în timp util pentru pierderea pe care a suferit-o. Pe de altă parte, folosința bunurilor poate fi reglementată prin lege în limitele impuse de interesul general.
- 33 Rezultă din jurisprudența Curții că protecția conferită la acest articol nu poate fi aplicată în ceea ce privește protejarea unor simple interese sau a unor ocazii de ordin comercial, al căror caracter aleatoriu este inherent înseși esenței activității economice, ci în ceea ce privește drepturi care au o valoare patrimonială din care rezultă, având în vedere ordinea juridică, o poziție juridică deja stabilită care permite o exercitare autonomă a acestor drepturi de către și în beneficiul titularului lor

[Hotărârea din 22 ianuarie 2013, Sky Österreich, C-283/11, EU:C:2013:28, punctul 34, și Hotărârea din 21 mai 2019, Comisia/Ungaria (Uzufruct asupra unor terenuri agricole), C-235/17, EU:C:2019:432, punctul 69].

- 34 Astfel, este necesar să se aprecieze, în speță, dacă garanțiile conferite la articolul 17 alineatul (1) din cartă se extind la stimulentele pentru producția de energie fotovoltaică, precum cele în discuție în litigiile principale, al căror quantum nu a fost încă plătit, dar care erau acordate în cadrul unei scheme de sprijin existente.
- 35 În această privință, în ceea ce privește problema dacă se poate considera că aceste stimulente au o valoare patrimonială, reiese din jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului referitoare la articolul 1 din Protocolul nr. 1 la Convenția europeană pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale, semnată la Roma la 4 noiembrie 1950, că trebuie luat în considerare, în temeiul articolului 52 alineatul (3) din cartă, faptul că noțiunea de „bunuri”, menționată în prima parte a acestui articol 1, are o semnificație autonomă care nu se limitează la proprietatea bunurilor corporale și că anumite alte drepturi și interese care constituie active pot fi considerate de asemenea „drepturi patrimoniale” (Curtea EDO, 22 iunie 2004, Broniowski împotriva Poloniei, CE:ECHR:2004:0622JUD003144396, § 129).
- 36 Curtea Europeană a Drepturilor Omului a statuat astfel că, în anumite condiții, noțiunea de „bunuri” poate privi valori patrimoniale, inclusiv creanțe (a se vedea în acest sens Curtea EDO, 28 septembrie 2004, Kopecký împotriva Slovaciei, CE:ECHR:2004: 0928JUD004491298, § 35).
- 37 În speță, din dosarele prezentate Curții reiese că convențiile încheiate de GSE cu operatorii de instalații fotovoltaice în cauză, în temeiul articolului 7 din Decretul legislativ nr. 387/2003, precum și al articolului 25 alineatul 10 din Decretul legislativ nr. 28/2011, erau încheiate ad-hoc și individual și că aceste convenții indicau tarifele de stimulare specifice și durata plății lor. Prin urmare, rezultă că stimulentele acordate în temeiul acestor dispoziții și confirmate de convențiile menționate nu constituiau simple interese sau ocazii de ordin comercial, ci aveau o valoare patrimonială.
- 38 Cu toate acestea, având în vedere jurisprudența citată la punctul 33 din prezenta hotărâre, pentru ca dreptul de a percepe stimulente precum cele în discuție în litigiile principale să poată intra sub incidența protecției oferite de articolul 17 din cartă, mai este necesar să se examineze problema dacă acest drept constituie o poziție juridică dobândită, în sensul acestei jurisprudențe (a se vedea prin analogie Hotărârea din 22 ianuarie 2013, Sky Österreich, C-283/11, EU:C:2013:28, punctul 36).
- 39 Curtea a amintit, la punctul 61 din Hotărârea din 3 septembrie 2015, Inuit Tapiriit Kanatami și alții/Comisia (C-398/13 P, EU:C:2015:535), că reiese din jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului referitoare la articolul 1 din Protocolul nr. 1 la Convenția europeană pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale că un venit viitor nu poate fi considerat drept un „bun” susceptibil de a beneficia de protecția articolului 17 din cartă decât dacă a fost deja obținut, dacă a făcut obiectul unei creanțe certe sau dacă există, în ceea ce privește persoana interesată, circumstanțe specifice care pot sta la baza unei încrederi legitime în obținerea unei valori patrimoniale.
- 40 Este necesar, prin urmare, în lumina punctelor 30 și 39 din prezenta hotărâre, să se examineze domeniul de aplicare al principiilor securității juridice și protecției încrederii legitime în ceea ce privește reglementarea națională în discuție în litigiile principale.
- 41 Potrivit unei jurisprudențe constante a Curții, principiul securității juridice, care îl are drept corolar pe cel al protecției încrederii legitime, impune, pe de o parte, ca normele de drept să fie clare și precise și, pe de altă parte, ca aplicarea lor să fie previzibilă pentru justițiabili, mai ales atunci când ele pot produce consecințe defavorabile pentru persoanele fizice și pentru întreprinderi. În special, principiul menționat impune ca o reglementare să permită persoanelor interesate să cunoască cu exactitate

întinderea obligațiilor pe care le instituie în sarcina acestora și ca acestea să aibă posibilitatea să își cunoască în mod neechivoc drepturile și obligațiile și să acționeze în consecință (Hotărârea din 11 iulie 2019, Agrenergy și Fusignano Due, C-180/18, C-286/18 și C-287/18, EU:C:2019:605, punctele 29 și 30, precum și jurisprudența citată).

- 42 Potrivit unei jurisprudențe de asemenea constante a Curții, posibilitatea de a se prevala de principiul protecției încrederii legitime este deschisă oricărui operator economic pe care o autoritate națională l-a determinat să nutrească speranțe întemeiate. Totuși, atunci când un operator economic prudent și avizat este în măsură să prevadă adoptarea unei măsuri de natură să îi afecteze interesele, el nu poate invoca acest principiu atunci când este adoptată această măsură. În plus, operatorii economici nu sunt îndreptățiți să aibă o încredere legitimă în menținerea unei situații existente, care poate fi modificată de autoritățile naționale în cadrul puterii lor de apreciere (Hotărârea din 11 iulie 2019, Agrenergy și Fusignano Due, C-180/18, C-286/18 și C-287/18, EU:C:2019:605, punctul 31, precum și jurisprudența citată).
- 43 Instanța de trimitere este cea care trebuie să examineze dacă o reglementare națională precum cea în discuție în litigiile principale este conformă cu principiile menționate, Curtea, care se pronunță asupra trimiterii preliminare în temeiul articolului 267 TFUE, fiind competentă numai să furnizeze acestei instanțe toate elementele de interpretare proprii dreptului Uniunii care pot să îi permită să aprecieze această conformitate. Instanța de trimitere poate ține seama în acest scop de toate elementele relevante care rezultă printre altele din dispozițiile, din finalitatea sau din economia legislațiilor vizate (a se vedea în special Hotărârea din 11 iulie 2019, Agrenergy și Fusignano Due, C-180/18, C-286/18 și C-287/18, EU:C:2019:605, punctele 33 și 34, precum și jurisprudența citată).
- 44 Pentru a furniza un răspuns util instanței de trimitere, trebuie subliniate în special următoarele elemente care reies din dosarele de care dispune Curtea.
- 45 În ceea ce privește, mai întâi, Decretul legislativ nr. 387/2003, care a instituit regimul de stimulare a producerii de energie în instalațiile solare fotovoltaice în Italia prin transpunerea Directivei 2001/77, din articolul 7 alineatul (2) din acest decret legislativ reiese că, în ceea ce privește energia electrică produsă de instalațiile fotovoltaice, decretele ministeriale de aplicare a decretului legislativ menționat au stabilit un tarif de stimulare specific, cu un quantum descrescător și cu o durată care permite garantarea unei remunerări echitabile a costurilor de investiții. Aceste decrete au stabilit de asemenea limita maximă a puterii electrice cumulate a tuturor instalațiilor care pot beneficia de stimulent.
- 46 Prin urmare, se poate considera că însuși modul de redactare a acestui articol 7, sub rezerva verificărilor care trebuie efectuate de instanța de trimitere, indică unui operator economic prudent și avizat, în sensul jurisprudenței citate la punctul 42 din prezenta hotărâre, că stimulentele în discuție nu erau garantate tuturor operatorilor în cauză pe o perioadă determinată, ținând seama în special de referirea la un quantum descrescător al tarifelor de stimulare, precum și la durata limitată a stimulentului și de stabilirea unei limite maxime a puterii electrice cumulate eligibile pentru a beneficia de acesta.
- 47 În ceea ce privește, în continuare, Decretul legislativ nr. 28/2011, care a abrogat Decretul legislativ nr. 387/2003, Curtea a făcut deja în esență aceeași constatare statuând, la punctul 44 din Hotărârea din 11 iulie 2019, Agrenergy și Fusignano Due (C-180/18, C-286/18 și C-287/18, EU:C:2019:605), că dispozițiile dreptului național adoptate în temeiul acestui decret erau de natură să indice de la început operatorilor economici prudenți și avizați că regimul de stimulente aplicabil instalațiilor solare fotovoltaice era susceptibil să fie adaptat sau chiar eliminat de autoritățile naționale pentru a ține seama de evoluția anumitor circumstanțe.
- 48 Astfel, Decretul legislativ nr. 28/2011 prevedea, la articolul 25, că stimularea producerii de energie electrică în instalații fotovoltaice este reglementată printr-un decret ministerial care stabilește o limită anuală a puterii electrice cumulate a unor astfel de instalații eligibile pentru a beneficia de tarifele de

stimulare și care prevede aceste tarife ținând seama de scăderea costului tehnologiilor și al instalațiilor, precum și de măsurile de stimulare aplicate în celelalte state membre și de natura amplasamentului instalațiilor.

- 49 În sfârșit, în ceea ce privește convențiile încheiate cu GSE, din dosarele prezentate Curții reiese că, pe de o parte, convențiile încheiate cu proprietarii instalațiilor fotovoltaice în cauză puse în funcțiune anterior datei de 31 decembrie 2012 nu făceau decât să prevadă condițiile practice pentru plata stimulentei, care erau acordate sub forma unei decizii administrative anterioare adoptate de GSE. Potrivit guvernului italian, aceste convenții au fost calificate drept contracte de drept public consecutive unui act administrativ de către Corte costituzionale (Curtea Constituțională).
- 50 Pe de altă parte, în ceea ce privește stimulentele pentru instalațiile puse în funcțiune după data de 31 decembrie 2012, aceste stimulente erau „acordate”, astfel cum reiese din modul de redactare a articolului 24 alineatul 2 litera d) din Decretul legislativ nr. 28/2011, prin intermediul unor contracte de drept privat încheiate între GSE și entitățile responsabile de instalațiile în cauză, pe baza unui contract-tip definit de Autoritatea pentru Energie Electrică și Gaz.
- 51 În consecință, rezultă, astfel cum a arătat guvernul italian în observațiile sale scrise, că convențiile încheiate între operatorii de instalații fotovoltaice în cauză și GSE erau semnate pe baza unor contracte-tip, că ele nu acordau, ca atare, stimulente pentru aceste instalații, ci stabileau numai modalitățile de plată a acestora, și că, cel puțin în ceea ce privește convențiile încheiate după 31 decembrie 2012, GSE își rezerva dreptul de a modifica unilateral condițiile acestora ca urmare a unor eventuale evoluții normative, după cum se indica expres în respectivele convenții. Aceste elemente constituiau, așadar, o indicație suficient de clară pentru operatorii economici că stimulentele în cauză puteau fi modificate sau suprimate.
- 52 Pe de altă parte, măsurile prevăzute la articolul 26 alineatele 2 și 3 din Decretul-lege nr. 91/2014 nu afectează stimulentele deja plătite, ci sunt aplicabile numai începând de la intrarea în vigoare a acestui decret-lege și numai stimulentei prevăzute, dar nedatorate încă. În consecință, aceste măsuri nu sunt retroactive, contrar celor susținute de reclamantii din litigiile principale.
- 53 Toate aceste împrejurări par, sub rezerva de asemenea a verificărilor care trebuie efectuate de instanța de trimitere, să reiasă în mod clar din reglementarea națională în discuție în litigiile principale, astfel încât aplicarea lor era, în principiu, previzibilă. Astfel, reiese din dosarele de care dispune Curtea că dispozițiile normative în discuție în litigiile principale au fost publicate în mod corespunzător, că erau suficient de precise și că reclamantii din litigiile principale aveau cunoștință de conținutul lor. Prin urmare, un operator economic prudent și avizat nu se poate prevala de o atingere adusă principiilor securității juridice și protecției încrederii legitime ca urmare a modificărilor aduse acestei reglementări.
- 54 În consecință, trebuie să se constate că, astfel cum a arătat și domnul avocat general la punctul 48 din concluzii, dreptul invocat de operatorii de instalații fotovoltaice vizați de a beneficia de stimulentele în discuție în litigiile principale fără modificări pe întreaga durată a convențiilor pe care le-au încheiat cu GSE nu constituie o poziție juridică dobândită și nu intră sub incidența protecției prevăzute la articolul 17 din cartă și, prin urmare, modificarea cuantumurilor acestor stimulente sau a modalităților de plată a acestora, efectuată de o dispoziție națională precum articolul 26 din Decretul-lege nr. 91/2014, nu poate fi asimilată unei atingeri aduse dreptului lor de proprietate așa cum este recunoscut la acest articol 17.
- 55 În al doilea rând, în ceea ce privește articolul 16 din cartă, trebuie amintit că el consacră libertatea de a desfășura o activitate comercială și prevede că aceasta este recunoscută în conformitate cu dreptul Uniunii, precum și cu legislațiile și practicile naționale.

- 56 În această privință, reiese din jurisprudența Curții că protecția conferită de acest articol 16 include libertatea de a desfășura o activitate economică sau comercială, libertatea contractuală și libera concurență, astfel cum rezultă din explicațiile referitoare la același articol, care trebuie luate în considerare, conform articolului 6 alineatul (1) al treilea paragraf TUE și articolului 52 alineatul (7) din cartă, în vederea interpretării acesteia (Hotărârea din 22 ianuarie 2013, Sky Österreich, C-283/11, EU:C:2013:28, punctul 42 și jurisprudența citată).
- 57 Libertatea contractuală, în sensul articolului 16 din cartă, include printre altele libera alegere a partenerului economic, precum și libertatea de a stabili prețul pentru o prestație (Hotărârea din 20 decembrie 2017, Polkomtel, C-277/16, EU:C:2017:989, punctul 50).
- 58 În speță, reclamantii din litigiile principale susțin că articolul 26 alineatele 2 și 3 din Decretul-lege nr. 91/2014 aduce atingere libertății contractuale a beneficiarilor stimulentei prevăzute de convențiile încheiate cu GSE, precum și dreptului lor de a dispune în mod liber de resursele lor economice și financiare, pentru motivul că acest decret-lege a modificat condițiile de acordare a respectivelor stimulente.
- 59 Or, astfel cum s-a arătat la punctele 49 și 50 din prezenta hotărâre, reiese din dosarele prezentate Curții că, pe de o parte, convențiile încheiate cu proprietarii instalațiilor puse în funcțiune înainte de 31 decembrie 2012 prevedeau numai condițiile practice ale plății stimulentei acordate prin decizii administrative anterioare și că, pe de altă parte, stimulentele pentru instalațiile puse în funcțiune după această dată erau confirmate prin intermediul unor contracte-tip încheiate între GSE și operatorii instalațiilor în cauză, care stabileau numai modalitățile de plată a acestor stimulente.
- 60 În consecință, rezultă că reclamantii din litigiile principale nu dispuneau de putere de negociere în ceea ce privește conținutul convențiilor încheiate cu GSE. Astfel, după cum a arătat domnul avocat general la punctul 70 din concluzii, întrucât este vorba despre un contract-tip întocmit de o parte contractantă, libertatea contractuală a celeilalte părți constă în esență în a decide dacă acceptă sau nu acceptă termenii unui astfel de contract. În plus, astfel cum s-a arătat la punctul 51 din prezenta hotărâre, cel puțin în ceea ce privește convențiile încheiate după 31 decembrie 2012, GSE își rezerva dreptul de a modifica unilateral condițiile acestora din urmă.
- 61 Prin urmare, reglementarea națională în discuție în litigiile principale nu poate, sub rezerva verificărilor care trebuie efectuate de instanța de trimitere, să fie considerată o ingerință în libertatea contractuală a părților la convențiile în discuție în litigiile principale, în sensul articolului 16 din cartă.
- 62 Pe de altă parte, libertatea de a desfășura o activitate comercială, consacrată în această din urmă dispoziție, cuprinde de asemenea dreptul oricărei întreprinderi de a putea utiliza în mod liber, în limitele răspunderii care îi revine pentru propriile acte, resursele economice, tehnice și financiare de care dispune (Hotărârea din 27 martie 2014, UPC Telekabel Wien, C-314/12, EU:C:2014:192, punctul 49, și Hotărârea din 30 iunie 2016, Lidl, C-134/15, EU:C:2016:498, punctul 27).
- 63 Constituie în special o restrângere adusă acestui drept obligația de a adopta măsuri susceptibile să implice un cost important pentru un operator economic, să aibă un impact considerabil asupra organizării activităților sale sau să necesite soluții tehnice dificile și complexe (a se vedea în acest sens Hotărârea din 27 martie 2014, UPC Telekabel Wien, C-314/12, EU:C:2014:192, punctul 50).
- 64 Cu toate acestea, în speță nu rezultă că articolul 26 din Decretul-lege nr. 91/2014 ar fi restrâns, în sensul jurisprudenței citate la punctele 62 și 63 din prezenta hotărâre, dreptul operatorilor instalațiilor fotovoltaice în cauză de a utiliza în mod liber resurse de care dispun, din moment ce tarifele de stimulare, astfel cum au fost acordate prin actele administrative și stabilite în convențiile încheiate între acești operatori și GSE, nu pot fi considerate astfel de resurse, în măsura în care, așa cum reiese

în esență din cuprinsul punctelor 51-53 din prezenta hotărâre, nu este vorba decât despre stimulente prevăzute, dar nedatorate încă, iar acești operatori nu se pot prevala de o încredere legitimă în faptul de a beneficia de asemenea stimulente fără modificări.

- 65 Prin urmare, din dosarele de care dispune Curtea nu reiese că articolul 26 alineatele 2 și 3 din Decretul-lege nr. 91/2014 ar fi supus operatorii de instalații fotovoltaice unor constrângeri precum cele menționate în jurisprudența citată la punctul 63 din prezenta hotărâre.
- 66 În consecință, este necesar să se constate că o dispoziție națională precum articolul 26 din Decretul-lege nr. 91/2014 nu poate fi considerată o atingere adusă libertății de a desfășura o activitate comercială consacrate la articolul 16 din cartă.
- 67 În al treilea rând, întrucât instanța de trimitere ridică problema compatibilității articolului 26 alineatele 2 și 3 din Decretul-lege nr. 91/2014 cu articolul 10 din Carta energiei, trebuie arătat că, având în vedere articolul 216 alineatul (2) TFUE, această cartă este obligatorie pentru instituțiile Uniunii Europene și pentru statele membre, cartă menționată fiind un acord mixt.
- 68 Potrivit articolului 10 din Carta energiei, fiecare parte contractantă încurajează și creează, în conformitate cu dispozițiile acestei carte, condiții de stabilitate, echitate, favorabile și transparente pentru realizarea de investiții în regiune de către investitorii „celorlalte părți contractante”.
- 69 Din modul de redactare a articolului 10 din Carta energiei reiese că trebuie să fie asigurate pentru investitorii celorlalte părți contractante condițiile stabilite la acest articol.
- 70 Or, în speță, nu reiese din dosarele de care dispune Curtea că unul sau mai mulți dintre investitorii în cauză ar fi investitori ai celorlalte părți contractante în sensul articolului 10 din Carta energiei sau că aceștia ar fi invocat o încălcare a respectivului articol într-o asemenea calitate de investitor. În consecință, articolul 10 din Carta energiei nu pare să se aplice în cauzele principale, astfel încât nu este necesar să se examineze compatibilitatea reglementării naționale cu această dispoziție.
- 71 Având în vedere tot ceea ce precedă, trebuie să se răspundă la întrebarea adresată că, sub rezerva verificărilor a căror efectuare, ținând cont de toate elementele pertinente, este de competența instanței de trimitere, articolul 3 alineatul (3) litera (a) din Directiva 2009/28 și articolele 16 și 17 din cartă, interpretate în lumina principiilor securității juridice și protecției încrederii legitime, trebuie interpretate în sensul că nu se opun unei reglementări naționale care prevede reducerea sau amânarea plății stimulentele pentru energia produsă în instalațiile solare fotovoltaice acordate anterior prin decizii administrative și confirmate prin convenții ad-hoc încheiate între operatorii acestor instalații și o societate publică, atunci când această reglementare se referă la stimulentele deja prevăzute, dar care nu sunt încă datorate.

Cu privire la cheltuielile de judecată

- 72 Întrucât, în privința părților din litigiile principale, procedura are caracterul unui incident survenit la instanța de trimitere, este de competența acesteia să se pronunțe cu privire la cheltuielile de judecată. Cheltuielile efectuate pentru a prezenta observații Curții, altele decât cele ale părților menționate, nu pot face obiectul unei rambursări.

Pentru aceste motive, Curtea (Camera a cincea) declară:

Sub rezerva verificărilor a căror efectuare, ținând cont de toate elementele pertinente, este de competența instanței de trimitere, articolul 3 alineatul (3) litera (a) din Directiva 2009/28/CE a Parlamentului European și a Consiliului din 23 aprilie 2009 privind promovarea utilizării energiei din surse regenerabile, de modificare și ulterior de abrogare a Directivelor 2001/77/CE

și 2003/30/CE și articolele 16 și 17 din Carta drepturilor fundamentale a Uniunii Europene, interpretate în lumina principiilor securității juridice și protecției încrederii legitime, trebuie interpretate în sensul că nu se opun unei reglementări naționale care prevede reducerea sau amânarea plății stimulentei pentru energia produsă în instalațiile solare fotovoltaice acordate anterior prin decizii administrative și confirmate prin convenții ad-hoc încheiate între operatorii acestor instalații și o societate publică, atunci când această reglementare se referă la stimulentele deja prevăzute, dar care nu sunt încă datorate.

Semnături